

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 5.

У НОВОМ САДУ 31. ЈАНУАРИЈА 1885.

ГОД. I.

УСПОМЕНА ЕМИЛУ ЧАКРИ.

Емил Чакра био је врлинама обдарен Србин.

У првој младости запатио је у срцу свом љубав према роду свом, ког је жарко љубио. Срце му се ставило над науком. Учио је, што је по вољи својој сам себи изабрао. Школски запт није му дух ограничио. Све, што је учио, било је по избору племенито, а најплеменитије је род свој љубити. Геније продира и преко науке. Тражио је бисер у народном благу, и наишао је на гдекоје зрно у разбаченим шкољкама у мору столетних народних невоља. Је ли требало у нужди радити за јуначке но сиромашне синове ломве Црне Горе, а још и за друге столетне патнике стародавне Душанове обитељи: ту је он био; одушевљење његово друге је побуђивало на милосрдну дарежљивост. Путнику из далека показао је стазу к браћи својој, да кроз гостољубље пропутује и свуда част рода свога прослави. Тек тако се може род љубити, као што га је он љубио; од њега бољма није нико могао род свој љубити. Песимизму, злослуту, код њега није било места; он се уздао, из пуног уверења душе и срца свога, да род српски мора ускрнути и процветати у старој слави својој, те је суморне храбрио и у родољубљу поткрепљавао. Од Балкана, па преко кршних гора, валовитих река, преко Корушке па чак до Молдаве и Висле, и тамо даље, све су то њему браћа била, његови близаци. Словенске је ствари познавао као мало ко, а што је о њима знао, било му је у срце уљебљено. Према другима био је праведљив, није мрзио ни један народ, врлину је у сваком признао. Искрен родољуб, ал' човеку човек, ма којим језиком он говорио, ма како се крстио; само свој му је био најмилији. Да се догодило, што је у идеалу свом стварао, Срби би дошли до златна доба пре — Сатурнових времена, — и ако би стварање стало хекатомба, у које би народи као у понор попадали. Зато му је идеал изгледао непрактичан, ма племенит. Душа му је скривена била у љуски Диогена, спољње сујете у њега никакве, што је реткост; ако су га тесногрудни људи због тог и осмејно гледали, јер га нису упознали, душа му је била чиста, ње се није дотакла ни завист ни злоба. Уверење своје бранио је јогунасто и против свог најбољег пријатеља, и овај, ако је био увређен, није му замерао, јер знађаше, да то извире из добра срца. Душа му се опростила окова и сад борави у Душановој обитељи међу великим духовима, које је он свога века на овом свету у духу на славу и будућност рода свога ускршавао. Нек савак борави умирен. На њега гледи српски геније са Велебита и показује га прстом нараштају младом, као достојан пример, цвет неувелог родољубља.

Путниче! Пропратио си пут гроба храбре, искрене синове рода твога, и мени си обрекао, да ћеш ме благодарним словом тамо пропратити, где нема злобе и зависти; у инђијелама друкчије би писано: ово ти је пропратница тамо у вечите српске духове од оног, који те је са родољубивих врлина братски љубио. Твоје име остаће спомен окаљеног родољубља на углед нараштајима, а обитељи ти на понос!

Јаков Игњатовић.

КНЕЗ У КУПАТИЛУ.

ПРИПОВЕТКА ЈАШЕ ИГЊАТОВИЋА.*)

Танасије Шамшалов најбогатији је ратар у селу Х. у Славонији равнoј. Остало му је доста иметка, које од оца, које после стрица, који није имао деце. Кад му уђеш у кућу, ту је све пуно. Чардаци, амбари пуни, сваке феле стоке, живади, коња, да им у селу пара нема. Ретко је који ратар тако сретан.

Танасије Шамшалов сад је педесет година стар, нит мање нит више. Баш се родио трећи дан после Петрових верига у очи поноћи око једанаест сати. Календар не лаже, ту је на првом листу, на првом му образу уписано, да се онда родио. Леп, сретан век за ратара, још кад је имућан и здрав.

Танасије је био јак, повиши човек, као што су обично Славонци, али необично пун, дебео, трбушаст, што је онде реткост. Није ни чудо. Док други све посте прекуже покрај киселице, нешто мало граха — камо срећа да им је више! — па покрај саме воде, Танасије и у пост добро живи; граха у изобиљу, зејтин никад не фали а и риба ретко; бољи пост, него код другог мрс. А мрс код њега, то је тек права благодет. Аео је ко у селу говорио за овог ил' оног, да добро живи, то би рекао: „живи као Танасије Шамшалов“, и то је доста.

Красна кућа, пред кућом два дуда, и још багрене.

Човек кад му у кућу ступи, има шта и видети. Покрај капије вратанца, па преко два басамака идеш управо у красан трем, ту дугачак сто, две клупе, таман за дванаест људи. Кад уђеш у кујну, ту ти све на углед чисто, канда је сваки дан кречено; какве ту дивне тепсије висе, па „форме“, „модле“, „калупи“ за „калупталици“, — па какво огњиште, па те лепе жуте полице, пуне наређаних судова. А кад у собу ступиш, све мири од реда и чистоте, не знаш, куд пре да погледиш. На великом столу леп ћилим, два кревета, од силних јастука набубрили, поврх њих бели чаршав, шлингован, а под чаршавом од горе до доле наслагани ћилимови и веленци, да газдарица пред гостом не буде постидна, кад буде лежао на белим шлингованим јастуцима и под таквим покривалом спавао. На пенџеру лепо

цвеће: жути шебој, рузмарин, ледено цвеће и резанци са жутим цвећем. Онде код чела стола виси сребрно кандило, у прочељу над њим на дувару св. Танасије и унаоколо светитељи. Има и столица, дрвених и сламњих. А каква им башта? Један комад детелине на једној страни, на другој кукуруз, а у среди и унаоколо с прва види се лепо цвеће: босиљак, калопер, божје дрвце, перуника, драгољуб, лала, лепи човек, лепа ката, чубар, турски каранџил, руже, царска круна, божур, бела лала, јоргован, и шта ти ту још нема; па у своје доба: кукурека, млађе, вретенце, пресличице, сасе, та толико их ваљда нигде нема. Свако каже, да такве баште нема у три села. Па каква авлија, могу се петора кола онде с места окретати, па ти пространи вајати, па брежњара-пећ, где се лети лебац пече, па црепње за погаче. Кућа је црепом покривена.

А у кући све гмиже, сви раде, види се, да је пуна кућа

Танасијина газдарица, Пела, здрава, велика, пуна женска, тако око четрдесет година, образа округлих, све на њој трепће од здравља. Млађи, чељад, у сваког светло, румено лице, види се, да се све добро рани; женске, људи урањени, марва урањена, да, и сами скотови, гарови пуни, дебели, длака се светла на њима блиста. Бадава, лепо је, кад је ко јак газда.

Но свако за своје беде најбоље зна. Покрај толике среће, ни Танасије Шамшалов није саввим задовољан, држи се, да је болестан, да има „шуљеве“.

Газдарица Пела друга је жена Танасији, она нема деце, ал има их Танасије од прве, два ожењена сина, једног још нежењеног и две кћери; једна је већ удата, друга код куће, најлепша у селу девојка, бар тако момци кажу. Већ и само име јој лепо — Босиљка.

Лепо пролетње послеподне, баш Спасовдан, на клупама седе женске, младе, старе; девојке великим кораком хитају, да што пре у коло дођу; гајде се чују, сеоска биртија препуна, напољу се игра, земља под играчима тупњи, циеот, врева; благо оном, ко је млад; а старије по клупама осмејно завидљивим оком

*) Пре више година (у „Даници“ 1868.) почео је поштовани књижевник овај да пише приповетку по имену „Чудан свет“. — То је требало да буде после читав низ приповедака из народног живота, у одломцима, а сваки одломак целина за себе. Радујемо се, што ево сад тај наш приповнати међу најбољима приповедач наставља понути свој смер те ево у листу нашем тај наставак износимо на читање читаоцима „Стражилова“.

гледају на младеж, гдекоја бака ће тек рећи: „Чекај, док остаре, како ће онда нос покуњити!“ Старе успомене на завидљиву пакост средње подстичу; те нису ни старе, нису ни младе, нису нигде пристале.

Пела и Босиљка лепо су обучене. На Пели три сукње, распирила се као ветрењача, глава јој свиленом џегом фино увијена; у Пеле су лепе обрве, али су ипак гаром малко продужене, испуњене, па и фарба на лицу баш тако јако се не познаје. Босиљка је сва у шлингеру, коса лепо очешљана, курјук у чаробну пунђу увијен, глава јој украшена свим цвећем, што га само у башти има, јест, и Босиљка мири као каква башта.

Танасије Шамшалов седи у трему, пред њим бокал и чаша, пије, пуши, дуго му је време, чека, да ко од свог дође, неће у меану; и шта ће он, толики газда, онде међ дерладма и распикућама, покрај своје красне куће, где је све у изобилју, где свега има, што му само срце зажели.

Већ је пред вече.

Ето долази му кум, Зарија Лендован; сад ће бити дивана.

Зарија ступи у трем.

— Добар дан, Танасије, сретно провео Спасовдан!

— Бог добро дао! Седи.

Зарија није ни дочекао задњу реч, а већ седа.

Танасије дигне чашу с два прста, од којих је један у чаши, па сипа за Лендована, ал' више вина у бокалу нема; лупа бокалом о сто.

— Пело, донеси вина!

Пела се напољу на клупи мало заговорила, и она би рада видети какву допадљиву сеоску лолу, и она је била у првој младости на гласу, а играчица, да јој пара није било. Уђе, узме бокал и оде у вајат по вино. На петокњи на-тегача од тикве, буре је пуно, тек су га данас начели. Пела извуче вина; нехотице је нешто јаче повукла, да се морала загрцнути; носи бокал, а још се од вина облизује.

Сад мора и Пела ту остати. Донела је ладне јагњетине; она већ зна, шта Танасије мисли; он је гостољубив, а Лендован му је кум, крстио му децу, управо жена Заријина, по то ништа не чини, зато су опет кумови.

Диван се започне.

— Чуо сам, куме, неку роткву, не знам је-л истина, чисто не бих ни спомињао.

— Знаш, шта мислиш, чуо си, да сам изгубио процес.

— Јест, говори, шта је у ствари?

— Та знаш, да је мој синовац Живко против мене процес подигао.

— Знаш, па шта је суд донео?

— Е, донео је сектенцију, да морам дољну кућу и четврт сесије њему уступити.

— Е, брате, ако узмеш на ум, и право је, јер је то дедовина; твој отац је био и његовог оца отац.

— Јест, тако је. Ја сам хтео да се лепо изравнамо, а моја Перка, знаш каква је, она неће да попусти, а и Живкова млада је враг, па је оцило наишло на кремен. Хајд, кад је тако, нек буде, имам фала богу још толико, а дуга немам, ама баш ником нисам дужан, само богу и цару. Само ми је жао, што је толико трошка то стало, вишкал много иште; да сам знао, одмах бих пустио био.

— И боље би било; боље своме и попустити него вишкалма џепове пунити; од мене вишкал још није видио крајдаре, а мислим и да неће.

Тек што је Танасија то изговорио, а ето му сина Милоша. Јак здрав младић у двадесетој години. Носи се више као Бачванин; на глави место клопава шешира мали „прошки“. Дошао је, да се оцу јави; све је код куће у реду, рад би мало пред меану, а Босиљка га већ на пољу пред врати чека.

— Бабо, ја сам готов, рад бих мало тамо у коло.

— Но трошка ти на то не треба, јел?

Отац се смеши, а вади из џепа новце.

— Ево ти на — форинтача. — Пружи му.

— Ако не буде доста а ја ћу опет бабу за џеп.

Милош прими форинтачу и оде. Маћеха му Пела нуспут поправља мараму на врату; после га пљесне по леђи.

— Иди, момче, протреси мало те девојчуре; поскочице да су лепе!

Милош смешећи се изађе па са Босиљком управо меани.

Кад је излазио, сви су га мерили.

— Да здрава момка! рече Зарија.

— Ко га таквог и однегова нег ја? Сто пути рођена мати не би му таква била! хвали се Пела.

— Јест. Ал и јесте момак! сад би га требало женити, вели Зарија.

— Само да ми га не одведу у катане, бојим се за њега, дода Пела.

— То је и моја брига; једног сам већ мо-

рао дати у катане, па сад опет другог! тужи се Танасија, а лице му се набара.

— Ћути, чоче, натарош и доктор све ће то израдити; мало јунац, мало бравац, мало новац па ће све бити у реду. — Пела то рече, накриви усне па на старца намигнуе, а у чашу сипа вино за Зарију.

— Јесте, тако је, Пело, ал си још на неког заборавила, а то је наш попа, отац Сава, он је с господом познат, а наш је човек, упадне Зарија.

— Та њему бравац ил јуне неће фалити; и заслужује, јер свуд уз народ пристаје, а и код господе је угледан, рече Танасије.

— Право кажеш, ил је зима ил је жега, и по киши ће свуда ићи, само да ти помогне; моли за људе, да им се због пореза у бесцену добро не прода; где се свађају, он мири; таквом је попу вредно дати од оног, што ти бог подарио.

— И јест прави духовник наш попа, и данас какву беседу народу у цркви дао, да ми се још и сад мути по глави, да се слажемо, да један другог потпомажемо, да се не прогањамо, да се угледамо у дела спаса нашег, ког данас славимо, који је за људство на правди страдао. — Танасије испије чашу, а другу напије Зарији.

— Пимо, куме, у здравље попино, бог га живио!

Зарија прихвати чашу и испије.

— Бог га живио! Кад умре, нећемо више таквог имати.

— Ви људи пијете, а мене ни не нудите; хајд и ја да рекнем, „живио попа“! Кад је био млађи и он је био велики враг; кад ме је исповедао, хтеде сазнати све до ижице. Каткад ме је питањима тако збунио, да нисам знала ни шта говорим. — Рече Пела и испије, а лице јој се зарумени.

— Чекај, Пело, кад смо већ код попова, да прозборимо и коју паметну. Знаш, да смо

кумови. Што сам крстио, треба и да венчам, хајде да Милоша женимо, вели Зарија.

Пела стоји до стола а подбочила се.

— Добро, баћа Зарија, а коју ћемо девојку?

— Одмах ћу ти казати. Милу Лепиркову; фајн девојка, отац добар газда, а ја с њим опријатељен; та би била за Милоша.

— Па Милу Лепиркову, ту слабачку девојку; бледа, исушена као биљка; но још таква треба Милошу!

— А да какву ћеш бољу?

— Која буде моја сна, мора другчије изгледати. Мора бити висока а крупна као ја, пуних образа, канда је наливена, и сва да је таква па и листови да су као у мене, кад буде у цркви покрај мене, да не будем с њом постидна.

— Па добро, Пело, Мила је још млада, још ће и растити, а за гођење има још времена.

— Не говор' ми куме о Мили Лепирковој, та има већ јектику; какви њу већ доктори нису лечили! Лечио је из Осека и доктор Шлосбергер, па је покварио; гора је постала, нег што је била. Лечио је најпре наш врач Влајко. Како јој руку метнуо на стомак, одмах вели нема помоћи, то је јектика; та није за Милоша, хоћу ја са снајом да се дичим; а Милошу још крава није стала на ногу, да се сад мора женити, рече оштро Пела.

— Додуше право каже, имамо времена, док најпре Босиљку удамо. — Танасије маше главом, одобрава Пелине речи.

— Е кад је тако, нек буде сваком на вољи, заврши Зарија па онда се прихвати вечере.

И Танасије уз то пристаде. Пела им још донесе вина, па ће их саме оставити.

— Људи божији, докле ћу ја с вама овде? Идем напоље, да видим, шта свет ради.

Пела их остави, оде напоље и приближи се са још једном другом, да види, како момчад игра.

(Наставиће се.)

А Л Е М О В И.

ЈАДНА МИЛА.

Г.

Мурно мома с воде хита:
момче приђе, иште воде.
Напило се, оком прати,
куд стидљива мома оде.

Плашљиво је момче пита:
куда журиш, куд већ оде?
Ал ја ћу те дочекати,
када сутра поћеш с воде!

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

II.

И чим вече које дође,
веселије пева Мила,
руменија ј', чисто није,
која 'но је досад била.

Ал к'о љубав чиста ко ће?
На води је скоро била,
драги дома допрати је,
па је сретна, сретна Мила.

III.

Свако вече, к'о да не сме,
у башту се краде цвећу
и тицама својим Мила
па им прича своју срећу.

А тичице крену песме
па казују њену срећу
и певају: да је Мила
најдивнији цвет у цвећу.

IV.

Што је тако тужна Мила,
што у башту данас неће?
Тичице је изгледају,
Изгледа је шарно цвеће.

На води је данас била,
на груд'ма јој мирис-цвеће —
свену цвеће, груди знају:
он је болац, устат' неће!

V.

Данак бега, сунце пада,
а зраци му љубе сузе,
што низ лице лепој Мили
у криоце спуштају се.

Са сунцем јој седа нада,
у гроб снови спуштају се —
ког су данас сахранили,
тог не дижу више сузе.

VI.

Зашто тако тужно све је
у баштици Миле мале,
па и тиче зашто нису
још вечерас запојале?

Кад су јуче чекале је
па весело запојале —
у гроб хладни носили су
мртво тело цуре мале.

Ж.

РАЗНИ ПУТЕВИ.

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА САВИЋА.

(Наставак.)

ећу тим је Милић ишао својим путем у гости-оницу, где је обично ручавао, кад баш није био код Живковића. Ту је већ затекао доктора Лукића у живом разговору са неким калуђером. Милић се поздрави с њима и седне до њих. Лукић га упозна с калуђером, једним још младим јеромонахом, који се звао Теофан Божић. Дошао је из оближњег манастира, да у вароши пазари неке ствари. Са Лукићем се познавао још из детињства., били су из једног места, али их је живот у комешају свом раставио, и тек сад се нађоше опет. Обрадовали су се, али се опет уздржавао један од другог, јер ни један није био сигуран, на какво ће мњење наићи у другог, особито што се тиче народно-јавних ствари. Тек кад је Теофан видео, да је поред Лукића сео уредник „Заточника“, изведри му се лице и он поче слободније да говори.

Милић је потеглао најзамашнију новост тога дана: омладинску скупштину. Обојица су били изне-

нађени, и Лукић и Теофан, али су се и обрадовали, што је омладина српска једном проговорила.

— Вама је, господо, лако. Ви се можете и јавно радовати, рече Теофан, али ја морам своју радост у себи да скријем, а највећма морам да пазим на то, да ме не провиди братија моја. И тако има зуб на мене, па кад ме денунцира и, наравно, још нешто и свога масла дода, онда су ми мирни дани избројани. Баш вам завидим.

— Па што не скинеш ту дерну мантију и што не дођеш опет међ свет, рече Лукић и стаде га очима чисто храбрити.

— Да сам научио што год паметно, радио бих то, уздане Теофан, али овако не иде.

— Ево, ступите у редакцију нашег листа, примети Милић, и тако ми је потребан још један сарадник. Правац „Заточника“ познат вам је, цео га народ одобрава; претплатници се купе; за кратко време мислим да лист издам сваки дан, и онда ће ми требати не само још један, већ још два сарадника.

— Лепо вам благодарим на понуди, одговори Теофан, али не иде. Остаћу већ ту, где сам, шат био и на том месту народу свом од користи.

— То имаш право, рече Лукић, нама су на свакој позицији борци од потребе, а највећма на тако запуштеном месту, као што је калуђерство. Остани, где си, па се по кад кад јави и нама.

— Нико ми не брани, да сам Србин, рече опет Теофан, до душе, тек у другом реду; јер први ред остављен је ли за калуђерство, и то за лицемерно. Али окајмо се тог дивана, доста ми је, што у манастиру морам једнако о њему да мислим, и кад хоћу и кад нећу. Добро здравље!

— Добро здравље! прихватише и Милић и Лукић и кцнуше се с калуђером.

Кад су довршили ручак, растадоше се. Теофан оде преко Дунава у Варадин, где су му била кола, и одвезе се у манастир. Милић и Лукић одоше у читаоницу, где су обично после ручка нили црну каву.

У читаоници затекли су своје обично друштво већ скупљено. Милић поче причати о омладинској скупштини, и на лицу свакога могло се видети искрено радовање. Где који до душе махао је главом, говорећи, да ће се скупштини од стране владе читити сваке препоне, јер су времена озбиљна.

— Не плашим се ја тога, рече адвокат Пајић, власт ће скупштину или допустити или неће. Ако је допусти, неће јој правити сметње. ако не, е, онда престаје ствар. Бар се тим позивом па онда и забраном усколебала мирна и заспала површина народњег осећања; сваки ће сад осећати, да је Србин, а то је већ добитак по себи. Него ја се бојим другог нечег.

— А чега? запиташе га са више страна.

— Ја се бојим социјалистичке струје, која је овладала у већем делу наше омладине, настави Пајић, те држим, да ће већина збора решавати и онаква питања, која са досадашњим начелима наше странке не стоје ни у каквој свези, те ће је одвести од праве мете своје.

— Ја не делим ваше уверење, рече на то учитељ Јовић. Не делим га већ с тога, што сам уверен, да су социјалистичке идеје за наш народ само спасоносне . . .

— Ето, ви'ш, прекиде га Пајић, већ се истичу поједини апостоли социјализма.

— Та да, социјализам осуђује сваки, који га не зна, примети Јовић и окрене главу на страну.

— Социјализам је природан тренутак у развоју човечанства, рече Милић, он је конзеквенција, он је просто учинак разних узрока, и кад се уклоне ти узроци, престаће и социјализам.

— Та и ти си неки радикалац, примети опет Пајић.

— Ја и јесам, одговори Милић, само што се не слажем у начину лечења са социјалистама. Иначе, руку на срце, они имају право.

— Јел'те да имају, рече Јовић, али, дабоме, кад ко само мисли на деобу и на петролеј, а неће да се упусти у дубље сазнавање природне појаве социјализма, тај и не може друкче о њему говорити, него што говори господин адвокат Пајић.

— Социјализам на сваки је начин природна појава, рече Лукић, и као таква, већ је оправдана. Само држим, да ми Срби нисмо дошли до тог степена, да социјализам може стаће наше да вида. У нас Срба нема тих узрока, да им социјализам буде учинак. Он је само накаламљен на нас, и то у облику жестоке младежи, којој се свака нова идеја допада. Да сам Француз или Енглец, био бих социјалиста већ давно; као Србин не могу, јер не увиђам потребу њ-гову. Промене треба, то стоји; али пут, пут . . .

— Тај пут нуди социјализам, рече Јовић. Наш народ још није проничен западном културом, услед тога је свеж, необрађен. Где има онда бољег земљишта за социјализам, него у нас, кад не би наишао на сметње, на које наилази у осталим већ изопаченим народима; кад не би наишао на елементе, који развоју социјализма стају на пут. А да је та наука спасоносна, то стоји; за што онда оклевати да се народ усрећи?

— Ја држим, да наш народ може доћи и на други начин до среће, примети професор Стојковић, а то је, да пре свега остане Србин, и да буде — један народ. Уваћањем социјализма произвела би се голема збрка, која би народ на странпутицу навела, или можда још и на што горе.

— Тако је, синко, рече сад стари Живковић, који је за време целог разговора с чибуком у руци у близини стајао, тако је. Пре свега треба бити Србин, па онда — ништа више.

— А зар ми нисмо Срби, који бранимо замисао социјализма? зашта Јовић оштро. Или мислите, да само онај има права, Србином се назвати, који је — богат?

— Ено га ви'ш, куд овај шиба, рече Пајић вртећи цигарету међ претима. Богатство му најпре запиње за нос. . . .

— Мој господине правобранитељу, у социјализму има више — конзеквенције него у адвокатици, рече Јовић и устане. Но, таква се питања не могу решити при црној кави. Видићете само, шта ће бити на скупштини, али видићете и то, да у нашим грудима бије поштено срце, које љуби свој народ њега ради и ничег другог ради.

После тих речи уклони се Јовић од стола и приступи билијару, где је неко време гледао у лопте. И остали се по мало разиђоше. Милић се опрости са Живковићем и оде у редакцију.

Ту је међутим већ био сложен његов рукопис; он пређе коректуру, подере рукопис, и почне читати коректуру позива на омладинску скупштину. Костић је међутим писао мање рубрике. Вече још није било овладао а лист је био већ готов. И Милић и Костић одоше из редакције. При поласку сврне Милић у штампарију и узме поправљен отисак свог реферата о позоришту, да га однесе Љубици, као што је обрекао.

IV.

Неколико дана после свег тог била је велика вечерња забава код поседника Радића. Радићева кућа била је позната са свог гостољубља, са искреног дочека и са оног пријатељског начина забављања, који и новодошлог госта тако пријатно дирне, да се осећао као да је у својој кући. Радићеве назоре о гостопримству делила је и млада жена његова, госпођа Наталија. Зато је њима долазио сваки радо, јер је знао, да ће бити свесрдно примљен.

Било је већ девет сата. Широки простори Радићевог стана били су напуњени гостима. У великом предсобљу, за дугачким столом, седела су нека господа поред чаше вина и живо су се разговарала о разним дневним догађајима. Ту је седео Влајковић, Живковић, Милић, Дражић, Лукић, Станић, Стојковић, Радић и Вашић, Радићев таст. Кад год би пала значајнија реч, која је јаче осветлила политичан положај, свагда је наишла на одобравање, особито од стране Живковића, који је уживао у таквом разговору. Пајић и Лукић учествовали су такође у том разговору; али сваки је гледао, да са неколико досетака разбије озбиљност, која се почела гомилати на друштву. На послетку је весела здравица адвоката Пајића целом друштву други правац дала.

У другој соби, за округлим столом, седеле су госпе. Ту је била Влајковићка, Станићка, Пајићка, Стојковићка и Вашићка.

По осталим собама расуо се млађи свет. За клавиром седела је домаћица и свирала је својим го-

стима. Одмах до клавира, на малој, округлој столици, седела је Даринка и пажљиво је слушала на речи Машићеве. Често је прелетао осмех преко њених уста; и Машић је био задовољан. Обоје су нашли задовољства које у бурном аплаузу у позоришту, које у белешци у „Заточнику“. Драгиња и Љубица шетале су се по соби горе доле; у њиховом друштву био је и Костић, који је Љубицу гледао као неко више створење. Знао је он, да Милић одлази у кућу; али то га није ни најмање задржавало, да Љубици одаје своје најдубље поштовање. Њима на сусрет ишли су глумица Мара и учитељица Јулка, Костићева сестра. Мара је често кроз отворена врата погледала на сто, за којим су седела господа, и то свагда баш на самог Милића. Она није заборавила разговор с њиме у гостионици, и хтела је, ма да му је одала тајну кокетерије, ипак да га привуче к себи. Колико је гледала Мара на Милића, толико је опет Драгиња на Дражића, и не пазећи, да Љубица све то види. Али Љубици није било до сплетке, она се напротив радовала томе, држећи, да је прва љубав свагда светиња, коју ничим, па ни злим мислима, не треба кужити и тровати.

— Збиља, рече Љубица, кад се опет састадоше са Маром и Јулком, то баш није лепо од наше госпode. Ено, седе тамо при чаши вина, бистре политички положај, а нас остављају, да се проведемо како знамо. Једини је господин Костић још тако учтив, те нас забавља.

Костић је на те речи поруменио и смерно се поклати Љубици, да јој се захвали на том признању. Али су те речи чули и они за столом, и за тили часак устадоше оданде и Милић и Дражић, и приближе се девојкама.

— Прикажите ме госпођицама, рече Дражић Милићу у ухо, ако их и познајем из виђења, опет ни сам познат с њима.

Милић је на то само климнуо главом, и кад су ушли у собу, прикаже га Љубици и Драгињи. Љубица га прими пријатно, а Драгиња је у исти мах и побледела и поцрвенила.

Неколико тренутака за тим било је друштво друкче удешено. Са Љубицом је ишао Костић, са Маром и Јулком Милић а са Драгињом Дражић.

(Наставиће се.)

КАДА ВАЈ...

Када вај ми срце стегне,
кад ми душу јади леме,
тад' бих често сузне очи
упро небу звезданоме!

Често би ми душа млада
на крилима маште силне
полетела у даљине
оне плаве и умилне!

WWW.UNILIB.PS
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Па би пала у заносу
на срдашце мајке моје,
лијућ' горке, горке сузе,
јадајући јаде своје!

Ср. Карловици.

Ах, да тога јоште нема,
да слободе мисли није,
млого срце престало би
да у трешним груд'ма бије!

Милутин Трбић.

НАЈСТАРИЈЕ СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ УПОРЕЂЕНЕ СА БУГАРСКИМ.

(Наставак.)

3. Вилинске песме.

Ви једно митолошко биће у Словена није се истакло у толикој пластици, као што се истакоше виле. Тога ћемо наћи највише у нашем народу, у ком нема краја, а да се не зна за виле, и да се о њима много што шта не приповеда. Зато мислимо, да је вредно написати коју и о том бићу, које је више нешто него човек; вредно би било да потражимо и да дознамо, од куда таква бића у нашем народу, и шта су она морала негда бити.

Вук Караџић у свом речнику код речи „вила“ овако за њих пише: „Виле живе по великим планинама и по камењацима око вода. Вила је свака млада, лијепа, у бијелу танку хаљину обучена, и дугачке, низ леђа и прси распуштене косе. Виле ником неће зла учинити докле их ко не увриједи (нагазивши на њихово коло, или на вечеру, или друкчије како), а кад их ко увриједи, онда га различно наказе: устријеле га у ногу или у руку, у обје ноге или у обје руке, или у срце, те одмах умре.“

Толико само пише Вук о вилама, но потражимо виле у нашим народним песмама и приповеткама и разгледајмо, где и како се јављају.

1. Вила зида град.

Из Црне Горе.

Град градила б'јела вила,
Ни на небу ни на земљи,
Но на грани од облака;
На град гради троје врата:
Једна врата сва од злата,
Друга врата од бисера,
Трећа врата од шкерлета.
Што су врата од суха злата,
На њих вила сина жени:
Што су врата од бисера,
На њих вила кћер удава;
Што су врата од шкерлета,
На њих вила сама сједи,

Сама сједи, погледује,
Ће се муња с громом игра,
Мила сестра су два брата,
А невјеста с два ђевера;
Муња грома надиграла
Мила сестра оба брата,
А невјеста два ђевера.

У другој опет песми о Марку Краљевићу пева се, како је жедан гором путовао и хтео да се напије воде. У том путу викнула му вила из облака:

Хајде гором у напр'једа,
У гори је зелено језеро,
Ондје ћеш се хладне воде напит'
Ал се чувај замућит језеро,
На њем слава бродарица вила.

Марко се оглушио вилине речи, па опет оде к зеленому језеру, и на њем напоји себе и шарину. Баш у тај мах, кад је воде пио, пробудила се бродарица вила и заметну бој с Марком, који би зло испао по Марка, јер би га вила надвладала, да му се и опет не указа облакиња вила. У који мах се ова јавила, у тај мах као да се небеса отворише, тако је синило по ведром небу. Бродарица вила загледа се у облаке, а Марко у тај мах потрже ножа од појаса и прободе бродарицу вилу, као што му знака даде вила облакиња.

У једној црногорској песми опет пева се, како је из неба излетела лакокрила вила па се одмарала на Гарачкој планини, па одовуда говорила свому побратиму Лазаровићу Рами, да буде на опрезу, јер ће на њег ударити Арбанаси.

Јасан пример нам о том пружа и песма: „Марко Краљевић и Муса Кесеџија“, кад се обојица рваше, па напоследку оману Муса Кесеџија, и удари Марка о зелену траву:

Пак му сједи на прси јуначке.
Ал проциље Краљевићу Марко:
„Бе си данас, посестриме виле?“

Бе си данас? ниђе те не било!

Еда си се криво закљичала,

Бе год мене до невоље буде,

Да ћеш мене бити у невољи?“

Јави му се из облака вила:

„За што брате, Краљевићу Марко!

„Јесам ли ти, болан, говорила,

„Да не чиниш у неђељу кавге?

„Срамота је двоје на једнога;

„Ће су тебе гује из потаје?“

Гледну Муса брду и облаку,

Откуд оно вила проговара;

Маче Марко ноже из потаје,

Те распори Мусу Кесецију,

— — — — —

У некој Загорској песми светује облакиња вила и млада недеља неку Марију, да не иде у гору зелену са својим синчићем, јер су тамо незнани људи, који ће јој синчића отети. Марија не хаје зато, него пође у гору, па изгуби сина.

Осим тога приповеда се у неким крајевима нашега народа, да на сваки стари петак долети вила с неба, да учи женске, како треба лечити и људима хаснити. Ове жене морају расплетене косе поћи у зелени луг, онде се две од њих успну на које год старо дрво, па слушајући вилу, морају предиво јести, да боље запамте, чему их учи вила; кад се науче, постану виленице. Ове две женске на дрвету спаја од предива нит, коју држе у руци на другом крају женске испод дрвета, па док вила говори морају заједно прести. (Ове испод дрвета не једу предиво. Која од њих тога не чини, та не чује вилу, шта говори, па ништа и не научи.

По овом, што до сада написасмо, дознајемо, да ове виле, што живе у ваздуху и сабирају облаке и муње и њима се играју гледајући одунда на свет — да те виле слећу на земљу и проричу људма, бранећи и чувајући их од зла, које им прети. Оне уче људе разним вештинама и чувају их од злих вила.

Наш народ зна и за виле, које живе на земљи. По народном веровању и приповедању ове су час добре, а час зле, и разликује их народ у горске и пољске.

Горске виле рађа зелена гора, у којој оне лов лове по планинама, па су за то наоружане стрелама. Оне се баве певањем, свирањем, играњем кола, гатањем, прорицањем и лечењем. Кад су добре воље, разговарају се с људима и зверовима. Каткад бију међу собом бој, на што

цела гора од крике и вике грми, и земља се тресе. Кад су зле воље, онда су жељне људске невоље. О том пева песма:

Зидање Скадра.

Град градила три брата рођена,

До три брата три Мрњавчевића:

Једно бјеше Вукашине краље,

Друго бјеше Угљеша војвода,

Треће бјеше Мрњавчевић Гојко;

Град градили Скадар на Бојани,

Град градили три године дана,

Три године са триста мајстора,

Не могоше темељ подигнути,

А камо ли саградити града:

Што мајстори за дан га саграде,

То све вила за ноћ обалује.

Кад настала година четврта,

Тада виче са планине вила:

„Не мучи се, Вукашине краље,

Не мучи се и не харчи блага;

Не мо'ш, краље, темељ подигнути,

А камо ли саградити града,

Док не нађеш два слична имена,

Док не нађеш Стоју и Стојана,

А обоје брата и сестрицу,

Да зазиђеш кули у темеља,

Тако ће се темељ обдржати,

И тако ћеш саградити града.“

— — — — —

Може ли бити већега зла, него што је ово, које је зла вила пожелела.

Но такве су виле и пријатељи људима, особито јунацима, јер сваки бољи јунак има и своју вилу посестриму. Тога ћемо доста наћи у нашим народним песмама. Тако је великому јунаку Новаку долетела из горе вила, кад га је под старост неки Грчић Манојло надвладао на мејдану, па за то вилу у помоћ позвао, а она му световаше:

„Врн' се натраг, Богом побратиме!

Чинит' ћу се лијена ђевојка,

Савит' ћу се Грку око врата,

Ти погуби слијена јунака“.

Па не само људи него и зверад имају своје виле посестриме. Тако се пева у нашем народу, како је неки јелен по Загорју пасао траву и јадиковао, а вила га упита, за што тужи и јадикuje? Јелен јој, као својој сестри, одговара, да тужи за својом кошутицом, коју је изгубио. У другим опет песмама спомињу се птице, особито орлови, и т. д., како се разговарају с вилама.

Пољске виле су као и горске, само што живе по пољу и равницама. Тако се код нас приповеда о тим вилама, како су оне ишле у старо време по пашњацима и ливадама, по гумнима и раскршћима, па и данас се много у народу верује, да у поноћи долазе виле на раскршћа и онде се играју и вијају. Виле имају и своја места, где седе и чешљају своје златне косе. Могу се, мисли наш народ, видети на месечини крај гробова, и онде коло играју, а у рукама им се светле буктиње. Пољске виле понајвише су добре. Дични старина Иван Кукуљевић Сакцински пише, како су му старци о овим вилама овако приповедали: „Верујте, господине, стара је реч, да су онда још златна времена била. Чедни су били онда људи; поља су рађала самом пшеницом и другом храном без људског труда и зноја; срце је свију онда

једно било, воља једна, један закон, један обичај. Виле су онда људма, јер бијаху добри, помагале поља жети, траву косити, стрни плевити, марву хранити, куће градити, штибру плаћати; па су свуди брале чемер (тугу).“ — За тим се тужи, како је нестало вила „одкада су пастири забили свирале, тамбуре и песме, те на место њих попримали биче у руке и стали по паши пуцкети, хушкати и клети; одкад још к тому почеше пушке пуцати и народи се прогањати... Само где који човек, који је вилама особито омилио, види их кадкада, како по пољу играју, или на пустој клисури и голој стени самотно (усамљене) седе, те плачу или у жалосним песмама наричу.“

Овим дакле, што до сада написасмо о горским и пољским вилама, дознајемо, да су оне добре и зле роду људскому.

(Наставиће се.)

КАКО ЈЕ УНУТРА У ЗЕМЉИ.

ОД М. ПЕТРОВИЋА

(Наставак.)

склопу наше земље можемо нешто да дознамо и из њене *посебне тежине*. Да видимо најпре, шта значи тај израз. Узмемо једнако комађе различитих тела, н пр. један комад гвожђа, један комад сребра и један комад злата; као што рекосмо, треба то комађе да је једнако, т. ј. да има исту величину или запремину. Кад та три комада на вази измеримо, видићемо, да нису једнако тешки, него је комад гвожђа најлакши, злато најтеже а сребро би стојало у средини. Једнаке запремине тела нису дакле једнако тешке. Ми то себи тим разјашњујемо, што кажемо, да различита тела имају различите посебне и специфичне тежине. Посебну тежину тела знамо, кад означимо, колико је пута оно теже од чисте воде исте запремине. Тако је посебна тежина гвожђа 7·6, сребра 10·5, злата 19·3 т. ј. та су тела толико пута тежа од воде исте запремине. Пошто се упоређује са водом, то је посебна тежина воде = 1. Кад је неки комад гвожђа тежак 7·6 грама, онда је комад сребра исте величине тежак 10·5 грама, а злата 19·3 грама. За тела, која имају велику посебну тежину, кажемо, да су тешка, а тела мале посебне тежине зовемо лака. Посебна тежина зове се још и *густина*.

Сви делови тела, које је састављено из једне исте материје, имају исту посебну тежину. Кад знаћемо посебну тежину таквог тела, онда је то уједно посебна тежина сваког његовог дела. Али кад је неко тело — а то је баш случај код наше

земље — састављено из различитих материја, онда посебна тежина таквог тела није уједно посебна тежина његових појединих делова, него се налази у средини између њих. Због тога је и зовемо *средња посебна тежина*.

Кад знамо посебне тежине свих појединих делова неког састављеног тела, онда можемо отуд да израчунамо и његову средњу посебну тежину. А ако је за такво састављено тело позната његова средња посебна тежина и посебне тежине неких његових делова, онда се може отуд рачуном да изнађе посебна тежина и оних делова, који још фале. Због тога је важно, да знамо средњу посебну тежину наше земље, јер посебне тежине делова на њеној површини познајемо, и тада би смо могли да закључујемо, каква је њена унутрашњост, која нам је непозната.

Средњу посебну тежину (густину) земље одређивали су више научењака. Из њихових радова излази, да је средња густина наше земље 5·5, свакако да је већа него 5. Горњи делови земље немају толику посебну тежину. Камење у тим деловима познајемо, знамо њихову посебну тежину и по њима износи средња густина горњих делова земље највише 2·5. Али кад помислимо, да је највећи део земљине површине покривен водом, којој је посебна тежина само 1, онда морамо тај број још даље да снизимо и средња густина горњих земљиних делова не може више износити него од при-

лике 1:5. Отуд можемо да закључујемо, да земља унутра има много већу густину него горе на површини и непосредно под њом.

Можемо дакле као извесно узети, да густина земље расте према њеној средини или према њеном центру. Како и у којој мери расте, то дакако не знамо, али различити научењаци покушали су, да изнађу закон за то растење. По њиховим рачунима излази, да — кад се узме 2:5 за посебну тежину на површини — густина земљине масе у половини између средине и површине износи 8:5, а у самој средини 10 до 11 дакле да има у средини од прилике исту густину као и сребро.

До тог истог закључка дошли су и астрономи својим посматрањима. Важни разлози, које они износе, говоре за то, да се тежиште земље налази у њеној средини (центру) и да њена густина према средини непрекидно расте. Око средишта наше земље правилно су поређани слојеви, који према површини имају све мању посебну тежину. Али такав правилан поредак слојева по посебној тежини предпоставља, да су ти слојеви били некад покретљиви, а то је само тако могло бити, ако се земља налазила неко време у течном стању. На тај закључак одводи иначе и облик земљин, који не представља потпуну куглу, него је иста на стожерима снљоснута.

Тако се све појаве, које се односе на топлоту, густину и облик земље, слажу у свему са претпоставком, да је земља планета, која је из газовитог и течног стања поступним хлађењем и згушњавањем са свим или од чести очврснула.

Отац те претпоставке или — као што се данас опште зове — теорије славни је немачки философ *Кант*. Не знајући за њега поставио је исту теорију 40 година касније француски природњак *Лаплас*. С тога се обично зове та теорија *Кант-Лапласова*.

По тој теорији отцепиле се материје, које да нас сачињавају земљу, од сунчане масе. У то време кад је земља отпала од сунца, била је она грдно велика усијана ваздушаста лопта. Та лопта кружила је у простору у главном по истим законима, који и данас за њу постоје и губила је непрекидно од своје топлоте т. ј. хладила се. Са хлађењем се земља уједно скупљала и бивала је све мања. Кад се земља већ толико охладила, да сва тела у њој нису могла више да останау у ваздушастом или газовитом стању, онда су почела нека од њих да се

згушњавају у течности. Пошто се површина највише хладила, то се ту почело прво згушњавање. Згуспуте, течне масе спуштале су се отуд према средини и начиниле су око ње течну језгру, која је у течају даљег хлађења бивала све већа и већа. Прелаз из газовитог у течно стање напредовао је дакле изнутра на поље. У последњој стадији тога процеса била је земља усијано-течна кугла, коју је обвијао газовити омотач.

На исти начин бивало је после и очвршћивање. Док се земља налазила у течном стању, беху још у њој све материје равномерно измешане, тако да је цела кугла имала на сваком месту једнаку густину, која је лежала у средини између густина свих саставака. Тек са очвршћивањем почела су тела једно од другог да се одељују из те смесе или *магме*, који се израз обично употребљује у геологији.

Јасно је, да се нису могла сва тела у исто време излучити из усијане магме, јер као што различита тела требају за топлење различити степен топлоте, тако и чврсту при различитим температурама. Платина се н. пр. топи на температури од 2000 степена. Чим је топлота на површини земље дошла испод те мере, није могла више платина да остане у течном стању у магми, него се из ње одделила као чврсто тело. То је исто морало бити и са другим телима, чим се земља охладила испод температуре, коју дотична тела требају за топлење. На земљи нашој очврснула су дакле најпре она тела, која се топе на највишим температурама.

Од саставака наше земље спадају у ред таквих тела *тешки метали* и *силикати*. Тешки метали познати су сваком; ту имамо платину, бакар, гвожђе, злато, сребро; сви ти метали требају за топлење преко 1000 степена топлоте. Други тешки метали, као цинак, олово и калај, топе се већ на много нижој топлоти. Али и силикати познаје сви и ако не по имену, а оно бар у ствари. То је камење, које је најмногобројније заступљено у горњим деловима земље. Ту спадају фелзити, гранати, азбест. Силикати се налазе у граниту, у порфиру, у серпентину и т. д. Распадањем фелзита постаје земља иловача и тако можемо једва који корак да начинимо, а да се не сукобимо са силикатима. Најважнији саставак тога камења је силицијум, откуд је и добило оно своје име. И силицијум се топи истом на топлоти од две хиљаде степена.

(Свршиће се.)

ПОДЛИСТАК.

БЕСЕДА У СПОМЕН Д-РУ МИЛАНУ ЂОРЂЕВИЋУ

У СВЕЧАНОЈ СЕДНИЦИ КЊИЖЕВНОГ ОДЕЉЕЊА „МАТИЦЕ СРПСКЕ“

О СВЕТОМ САВИ 1885. ГОДИНЕ

ГОВОРИО ПОТПРЕДСЕДНИК КЊИЖЕВНОГ ОДЕЉЕЊА

ПРОФЕСОР СВЕТОЗАР САВКОВИЋ.

Српски народ је увек знао достојну пошту и признање одавати својим врлим синовима, који су ма на ком пољу јавнога рада себи заслуге стекли, који су роду своме животом и делима својим услуге чинили.

„Матица Српска“, у просветном погледу представница нашег народа с ове стране Дунава и Саве, пре свега је позвана, да венац признања и славе оплете сваком оном сународнику нашем, који то у истини заслужи.

То она треба да чини без обзира на дневну — верозаконску, политичну или друштвену — струју, која у народу влада, без обзира на то, да ли је онај сународник, коме рад и заслуге признати треба, припадао овој или оној политичној странци, да ли је — може бити — био конзервативнијег или слободоумнијег мишљења и уверења.

Један велики говорник нашег доба, говорећи о томе, како треба поштовати извршене говорнике, ма они којој странци припадали, између осталог и ово вели: „Сви моји једномишљеници поштују наше велике говорнике, а од свију нико их ваљада толико не поштује, као ја; ја желим, да овде не буде ни победилаца ни побеђених, јер мислим, да врлине свију странака отаџбини припадају; нећу, да нам се каже, да с тога, што има у нама нешто арапске крви, туђој слави завидимо, и да ова земља, ова лепа отаџбина наша, ногама гази своје велике духове, као што Офелија Шекспирова гњечи цвеће из круне, коју је на глави носила“!

Ове златне речи великога говорника, ако и коме, требале би вазда на уму да буду нама Србима, којима ваља с мајчиним млеком у срце и у душу уђе завидљивост и међусобна несношљивост.

У дворанама „Матице Српске“ — ако игде — треба да веје дух оваке помирљивости, оваке узвишене триљивости!

„Матица Српска“ треба да је нама Србима — у просветном обзиру — оно, што је старим Јелинима — у опште-народном погледу — била Олимпија, у којој се Грци, који су иначе — баш као и ми Срби — били несложни и разривени, састајали, па се ту — без икакве мржње или кавге — над-

метали у врлинама мушким и јуначким, и венац од маслине, венац славе и признања плели око главе ономе борцу, који се као најзаслужнији показао, ма иначе био аристократске или демократске странке.

Појимајући своју свету дужност према заслужним синовима нашег народа „Матица Српска“ је данас година дана — у овој дворани, у овакој истој свечаној седници — прославила успомену човека, који је њојзи учинио врло знаменит материјалан прилог, те јој тиме пружио средстава, да може новим полетом порадити око вршења свога узвишеног задатка, око унапређења српске књижевности.

Но као што нам је родољубива дужност пошту чинити оним сународницима нашим, који на олтар просвете српске материјалне жртве принашају — исто толико и још више смо обвезани, хвалу и признање одавати и оним врлим синовима нашег народа, који у корист овога утроше своју душевну снагу, своју умну готовину. То смо у толико више обвезани чинити, у колико веће вредности имају душевни капитали, у колико више ум надмаша материју.

Мени је у део пало, да у данашњој свечаној седници књижевног одељења „Матице Српске“ пошту учиним покојнику, који је цео свој живот провео у служби роду своме, који је све своје умне силе напрезао, да народ свој усрећи и унапреди онако, како је најбоље знао и умео.

Тај врли покојник, који је био и један од најврснијих чланова књижевног одељења „Матице Српске“, јесте — др. Милан Ђорђевић!

* * *

Да видимо, ко је био др. Милан Ђорђевић и шта је урадио за народ српски!

Др. Милан Ђорђевић родио се у Руми 28. септембра г. 1845. Основне школе свршио је у месту свога рођења; прву и другу реалну школу изучио је у Митровици; трећи и четврти гимназијски разред у Новом Саду; сва четир разреда горње гимназије у Сегедину, где је јула месеца г. 1865. положио испит зрелости с добрим успехом.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Како је показивао особиту вољу за науку, то га родитељи пошљу на изучавање виших, свеучилишних наука.

За младића, који се мисли посветити вишим наукама, те који се реши, да пређе из гимназије на свеучилиште, врло је важна и одлучна ствар изабрати научну струку, којој ће да се ода.

Већина наших младића бира обично такве струке, које ће их оспособити, да у животу што лакше буду смештени, те да тако што боље осигурају опстанак и живот свој.

Прилике нашег народа нису ни близу такове, да би се материјалној користи могао надати онај младић, који се философској струци посвети.

Таки младић мора шта више у напред у срцу зепсти, да ли ће се за њега, када науке сврши, на којем од наших малобројних учевних завода наћи наставничко место — или ће, може бити, поред свију својих свеучилишних студија гладовати морати. А ако би снагу своју окушао на пољу књижевности, ни ту га не би боља судба задесила, јер књижевне прилике — изузимајући у неколико само политичну књижевност — нису у нас много утекле од времена Милована Видаковића, који је — као што је познато — у крајњој сиротињи, на асури своју племениту душу испустио!

Који се дакле младић — поред свију тих суморних изгледа — у нас ипак посвети философској струци, тај је већ тиме дао довољна доказа, да није од обичног кова, но да му „Титан створи боље од земљице груд“, и да у тим грудима гори племенити огањ љубави према чистијој, узвишенијој науци.

Један од таквих младића био је и *Милан Ђорђевић*, када се г. 1865. на пештанском свеучилишту уписао за слушаоца философског факултета, који је изучио у Пешти, Бечу и Златноме Прагу.

Што је пак више изучавао предмете философског факултета, то се у њему морала све већма разгоревати љубав према науци, нарочито према философији, тој науци над наукама, те је у њему сазрела мисао, да своје философске студије крунише круном, најлепшом за научењака, а то је: докторатом философије.

А да је *Ђорђевић* био достојан оне дипломе философског доктората, којом га је — 9. децембра 1869. — прашко свеучилиште почастовало, најбоље је доказао целим животом својим, дакле сведочанством, које више вреди од свију и најсјајније положених школских испита.

Он је целим својим животом доказао, да није био обичан научењак, који иде само за свакидашњим хлебом, да није — као што Шилер каже — био

„ein Brodgelahrter“, но да је, као што исти писац вели, био „философска глава“, којој знање и наука није средство, којим ће лакше до заслуге доћи, но којој је узвишена мета, коју се целог свога века достигнути труди.

Даља судбина *дра Ђорђевића* потврђује оно, што мало час рекосмо о слушаоцима философског факултета и о суморним приликама, које их ишчекују по свршеним философским студијама.

Ма да је *Ђорђевић* имао у руку од прашког свеучилишта диплому доктора философије, опет дуже времена није добио никаквог места ни занимања.

Прво је добио место професора на новосадској малој реалци, а за тим на новосадској гимназији, али се одавде — због политичних неприлика — за неко време морао уклонити у Београд.

По повратку своме у Нови Сад увери се *Ђорђевић* више но икада, да за њега у оностраном Српству нема места ни положаја, у коме би своје философско знање употребити могао.

Је ли дакле чудо, што је почео попуштати у своме идеалном заносу и тежњи за чистом, философском науком, а навикавати се на мисао, да се ода реалнијој, правије рећи практичнијој струци, која се у животу може боље употребити, него ли чисто-научни предмети философског факултета?

Тако у њему сазре мисао, да се ода на изучавање права, те ова започне изучавати у Загребу — год. 1875. и 1876. — а доврши у Бечу — год. 1880. и 1881. —

* * *

Да видимо сада, каква је била јавна радња *дра Милана Ђорђевића*! Да видимо, у ком је правцу, и на ком је пољу он највише радио, те на томе себи и највише заслуга стекао!

Др. Милан Ђорђевић је окушао своју снагу на више поља јавнога рада.

Он је обављао звање професора на два средња учевна завода; био је биран за заступника на српски народни и на сабор тројне краљевине, и у сваком том положају вршио је он посао и дужност своју онако, како се само може захтевати од научно образованог и савесног човека и од родољубивог Србина.

Али највише је радио и највише заслуга себи стекао на пољу наше књижевности, особито дневне политичне.

Ми ћемо и у овом говору своме највећу пажњу обратити књижевној радњи *дра Ђорђевића*.

Већ као гимназиста окушао се он на пољу неписанства.

Тако је у „*Даницу*“, листу за забаву и књижев-

ност — г. 1864. и 1865. — од њега изашло више песама љубавног и родољубивог садржаја.

Песме ове истина немају необичне вредности, али ипак дају јасна доказа, да им писац уме дубље мислити и да замисао своју уме задахнути топлим осећањем и правим српским родољубљем.

Тако у песми „*О Ђурђеву-дне*“ привиђају се млађаном песнику у гори — кроз зелено грање и славујево прижељкивање — мученици српски — хајдуци — како у Ђурђевској зори приклињу Српство, да прегне, те да поврати „сјајну светлост прошлих дана“. Обраћајући се за тим вилама, овако им млађани песник говори :

„У Ђурђевској плавој ноћи
Беле виле окупане,
Сакупите свеже гране,
Оплетите венце вите,
Уорите, племените,
А на чела тужна бледа,
Мученичких горских чеда
Примте њину клетву свету:
Не кукати већ умрети,
У ранама, у освети,
За слободу — дичну свету!
Па излите ту заклетву
Ђурђевога светог дана
Из хајдучког дивостана
У далеке просторије —
По срцима Србадије!“

У поменутоме листу изишле су од њега и две новеле под насловима: „У осами“ и „Мила успомена“.

Како за време гимназијских и свеучилишних философских студија, тако и по свршетку истих видимо га, где живо суделује у покретима и радњи тадашње омладине, учествујући у „*Слози*“, „*Преходници*“ и осталим дружинама њеним и у омладинским скупштинама, у којима се заузимао за то, да се у напредном правцу реше претресана питања. Радио је и на омладинском листу „*Младој Србадији*“.

Но још пре овог омладинског покрета, који је имао чисто просветан значај, започео је у нашем народу с ове стране Дунава и Саве други, исто тако силан покрет, који је имао чисто политичне тежње и смерове.

Још од год. 1860. када је у земљама аустријске монархије — после дугогодишње апсолутистичне таме — синула зора слободе и слободнијих уставова, прегао је и српски народ, да уставним, законитим путем извојује себи она права, која му припадају и по уговорима, склопљеним са владоцима ове монархије, и по законима, уставним, законодавним путем донесеним, и по природном праву, које је узвишеније и светије од сваког људског и позитивног права.

Ћеље и тежње српског народа добијале су свога израза у саборима српским, најпозванијим представништвима српског народа, и у гласилима јавног мишљења.

Тадања гласила јавног мишљења, тадањи повремене политички листови толико су народ заталасали и на живу политичку радњу покренули, да је у нас мало и велико запливало струјом политике и политичке борбе, одајући се све већма тој мисли и том уверењу, да ћемо само најодлучнијом борбом на политичном пољу своја права извојевати и себи у овој држави осигурати опстанак и напредовање.

Повесница нашег народа у овој држави имаће још да изрекне своју коначну пресуду о томе, шта је по наш малобројни, просветно и материјално назадни народ боље и пробитачније било: или увести га у онаку љуту политичку борбу — или прво свом снагом поради на подизању просвете и материјалног благостања, па тек онда, кад буде стајао на овој тврдој основици, у згодно доба изаћи на позорницу политичке борбе, и ову тада истрајније водити и с поузданијим успехом доконати, него ли сада, када је — после љутих напора и после беспримерног одушевљења — овладала скоро свугде малаксалост и мал' не рећи равнодушност према јавним политичким пословима.

Политичка струја нашег народа, коју мало час обележисмо, утицала је силно и одлучно и на јавну радњу *дра Милана Ђурђевића*.

И он — ма да се спремао за научну струку, која ни у каквој сизи не стоји са политиком и дневном политичком књижевношћу — брод живота свога повезе струјом јавног политичког рада, одајући се обрађивању наше повремене политичке књижевности.

Почео је писањем дописа и чланака за „*Заставу*“. У ову је написао један чланак, ради којегга буде оптужен пред поротним судом у Пешти, али је имао вештог браниоца, а и сам је у своју обраду држао ваљану беседу, те га порота ослободи од сваке казни.

Осим у „*Заставу*“ писао је у ово доба и у „*Правду*“, лист, који је у Београду излазио.

Када се г. 1873. — због политичких неприлика, које је имао са бароном Владиславом Мајтењијем — бавио у Београду, покрене тамо у друштву са познатим песником српским, Стеваном Каћанским, „*Браник*“, лист за политику и народне интересе, у коме је већином сам писао чланке политичког садржаја, заступајући живо и вешто начела српске слободоумне странке. Али — као што уредништво у 23. броју истога листа изјави — мораде овај тим бројем престати излазити због „*тешкоћа*, које се не моглоше савладати“.

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

По повратку своје из Београда писао је и даље у оностране политичке листове наше.

Од августа год. 1875. постане сталан сарадник „Заставе“, а 23. јунија г. 1876. прими се уређивања истога листа, и у том послу је истрајао све до 19. децембра год. 1880.

„Српски Глас“, лист за политику и књижевност, који је по пресељењу свом у Руму 3. октобра год. 1882. издавати и уређивати почео, излазио је све до 25. марта год. 1884.

Тако је дакле *Ђорђевић* пуних шест година дана био уредником које „Заставе“, које „Српског Гласа“.

Шта код нас Срба оостраних значи бити уредник политичког листа, то је ваљда свима од нас познато, те није потребно овде потање разлагати.

Ипак нам се не може на ино, а да не напоменемо, да је у нас таки уредник — тако је бар већином било за *Ђорђевићевог* уређивања листова — скоро све и сва при листу. Он не само да мора лист уређивати, но мора за сваки број чланак писати, мора се бринути за градиво, којим ће број да напуни, мора читати све остале листове, да види, шта је за прештампавање, шта ли за превађање, мора често још и друге, па и најнезнатније послове да

обавља. Једва ако има по једног спомоћника за превађе са страног језика. При уређивању „Српског Гласа“ није *Ђорђевић* ни спомоћника имао, но је све и сва сам радио.

Код већих и напреднијих народа, код којих одавно већ у свима пословима — па и у новинарству — влада подела рада, има код једног листа за сваку новинарску струку по више раденика. Тако ни уводне чланке не пише увек један и исти писац. Јер кад би их увек један писао, он би — ма био највећег дара и најтемељније спреме — морао најпосле или малаксати, те за писање неспособан постати — или би се, што но се каже, морао исписати и у натраг ударити било у полету и свежини мисли, било у једрини садржаја, било у јачини израза и начина писања.

Из свега овога излази, да се наши српски листови ни у чему не могу мерити и упоређење издржати са политичким листовима страних, напреднијих народа.

Па ипак се *др. Ђорђевић* није никада имао да стиди нити чланака, које је писао, нити начина уређивања листова, којима је уредником био, јер је он онако и онолико радио, колико се само од једног човека може захтевати.

(Наставиће се.)

ЛИСТИЋИ.

Г Л А С Н И К.

(Прослава св. Саве и св. Атанасије у Черевљу.) Из Черевља нам пишу: Свети Сава се свугде слави као школски патрон, а у Черевљу и као црквени. Ма да се овога пута усљед прошле лоше бербе хтело одустати од ове славе и ма да су изглед по њу врло трајави били, ипак је ове године нешто и од лавске умакла. После службе и слова у цркви осветила се водица у школи, где су два ученика говорила, један о животу, а други о значају светога Саве. По том се одржао ручак у школи, на коме су били сви представници цркве, школе, општине и свију привредних струка, што их има у Черевљу. — И свети Атанасије слави се у Черевљу сваке године, откако је добротвор Атанасије Герески даровао дом за девојачку основну школу. Тај се дан најпре одслужила служба божија, па се из цркве отишло у девојачку школу на освећење водице. Ту су изговориле две ученице неколико речи у хвалу Атанасији Гереском и уједно се послала брвојавна честитка Гереском у Нови Сад. У вече је била забава с вечером. Девојчице су ту одкламовале и отпевале више песама на особито задовољство старијег света.

(Српска читаоница у Новом Саду.) У недељу 27. о. м. била је редовна главна скупштина новосадске српске читаонице. председавао је досадашњи председник читаоички Миша Димитријевић. На скупштину се стекао леп број чланова. Председник је известио скупштину о стању чита-

онице и о раду управног одбора за прошлу годину. Утврђен је затим прорачун за годину 1885. Скупштина је после тога за часнике за идућу годину акламацијом изабрала ове: за председника *дра Лазу Станојевића*, за потпредседника *Јована Грчића*, за тајника *проф. Ђорђа Магарашевића*, за благајника *Петра Дамјановића* и за књижничара *проф. Стевана Милованова*. У управни су одбор изабрани: *др. Александар Кода*, *Петар Матић*, *др. Павле Јанковић*, *др. Јован Велимировић*, *Антоније Шрајбер*, *Стеван Гавриловић*, *Јован Ђорђевић*, *проф. Милан А. Јовановић*, *Милан Андрић*, *Илија Миличић*. Још се на овој скупштини на предлог *дра Лазе Станојевића* решило, да српска читаоница приложи 100 ђор. српском народном поворишту и 100 ђор. Матици Српској.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Словеначко певачко друштво.) Штајерски Словенци основаше „Слов. певачко друштво“ у Птују. Задатак овом друштву није само да негује певање, него да по свима словеначким крајевима оснива певачке дружине, па најзад да се све те дружине скупе у једну општу словеначку певачку дружину“. Сваком члану тих дружина раваслаће се разне песме, да их науче; а затим ће се сви певачи из једнога краја скупити у један кор, да пробају певање. Коровођи биће дужност, да путује по свима крајевима, где

има дружина, да види, е да ли добро певају и какав је напредак. Дружина та, што се у Птују образовала, има досада 109 чланова. Певачи плаћају годишње једну форинту, а чланови-потпомагачи два форинта.

(Две слике Матејкове.) Ових је дана Матејко изложио у Прагу слику своју „Hold pruski“, која вреди до 60.000 ф. Осим тога је Матејко свршио и мању једну слику: „Златна врата.“

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Штампарија Косанића и Поповића у Панчеву позива на претплату на књигу: „Русија“ од Енглеза D. Mackenzie Wallace M. A. У повиву се томе каже, да је писац провео више година у Русији, живећи по варошима и селима, да је пропутовао Русију од једнога краја до другог и да је стојао у најтешњим личним свезама са првим људма у Русији; а и преводилац је провео неко кратко време у Русији, те ће дакле српска публика у овој књизи наћи само оно, што се на истини и искуству оснива. Дело ће изнети до четрдесет осам штампаних табака а излазиће у полумесечним свескама од три табака. Поједине ће свеске стајати 30 нов. Рок је претплати до конца јануарија о. г. а прва ће свеска изаћи 15. фебруарија.

— У Марибору је почео Лавослав Корден, штампар, издавати збирку: „Ljudska knjižnica“, која излази сваки месец дана у свескама од два до четир табака. Изашле су досада две свеске. У првој је приповетка: „Mladi Ladis“, коју је по Ландштајнеровој приповетци: „Der Grossbauer“ пословенио Ј. С. Гомбаров, а у другој Чокеова приповетка „Das Goldmachersdorf“ у преводу Ф. Малавашића. Тај је превод као посебан прилог уз „Новице“ изашао још године 1847. „Ljudska knjižnica“ намењена је простом народу, а нарочито одраслијој омладини с тога ће се пазити на то, да језик у њој буде прост, гладак и правилан у сваком обзиру.

— Тенисновог „Еноха Ардена“ превео је В. Шалиновић у Задру.

— У Загребу је млади Далматинац Казимир Остојић издао прве своје песме у књизи: „Полетарке“. У првенчади је својој показао Остојић лепа дара а доста и изворних мисли.

— Кажу, да ће скоро изаћи Мајеров „Conversationslexicon“ у четвртом, новообрађеном издању.

— Изашла је четрнаеста свеска: „Poetičkich besed“, и до наша песму: „Přeludu“ од Карла Легера. Легер је даровит песник, пун хумора и сатире, што је особито показао у „Pohádka z naši vesnice“ и у: „Všedním životem“. — У овој најновијој својој песми шибла песник нездрав и идеализам, под којим се често скрива празна сањарија. Основ песми је овај: Неки млад сликар тежи за славом, али када дозна из свога а и туђег искуства, какве препреке имају младе снаге да побегу, напусти идеализам и постане обичан сретан човек — учитељ. То је главна замисао те песме, која имаде поред доста лепоте, доста невероватних и неоснованих подробно-

сти — Петнаеста свеска: „Poetičkich besed“ доноси хумористичну приповетку у стихових: „Třešně“, написао ју је Ладислав Квис, чије се баладе сматрају као најбоље у чешкој књижевности. Овом песмом показао је Ладислав Квис, да је у њему велика песничка моћ, која је баш сад у најлепшем развиту.

Љубљански „Звон.“

ЧИТУЉА.

Прошле године 30. децембра преминуо је у Москви гроф **Алексије Сергијевић Уваров**. Био је врло вредан археолог, управо душа руске археологије и председник императорског археолошког друштва. Уваров се родио 1824. године. Вишим наукама учио се у Петрограду, Берлину и на другим универзитетима. Био је прво државни званичник и археолог а доцније само археолог и као археолог дошао је до врло велике славе. Пратио је ревностно, како се археологија у Европи развијала и бавио се њоме. На учено поприште ступио је 1848. године: тада га је археолошко и нумизматично друштво послало у јужну Русију, да ју испитује. Највише се бавио на обалама црног мора. Године 1851. отишао је у владимирску и јарославску губернију и испитивао је предео близу града Суздаља на обалама реке Сити, а 1853 и 1854 бавио се у тавријској губернији. Истраживао је и испитивао скоро сва исторично-знаменита места у Русији. Најсветлији рад његов почиње тек онда, кад се основало московско археолошко друштво и траје до смрти му, отуд и каже Е. В. Барсов, да је са дружином својом проучио „исторично-археолошки интерес од Москве до Кива, од Балтијског мора до Чернаг.“ Уваров је много свога новг трошио и прибирао око себе људе, које је археологија занимала. — Писао је о древностима јужне Русије на обалама црног мора, затим о народу Мери у јарославској и владимирској губернији. Год. 1881. издао је дело „Археологија Русије“ у две свеске. За ово дело вели руски историчар старац Костомаров: „Погнунијег и бољег дела једва има која му драго европска књижевност.“ Покренуо је и лист „Древности.“ — Уваров је имао врло велику библиотеку а уз њу и музеум. Петроградској академији давао је за спомен оцу свом 3000 рубаља за научне награде.

СМЕСИЦЕ.

— Пољаци имају до 230 различитих листова. У самој Галицији имају до 100 (у Лавову 58, у Кракову 23), у Аустријској Шлевији 4, у Бечу 1, у краљевини Пољској 81 (у самој Варшави 71) у Пруској 35. (у Познању 18.) а у другим различитим местима 8. — Од ових листова 23 излазе сваки дан, 78 сваке недеље, 13 више пута у недељи, 60 двапут или трипут месечно, 33 сваког месеца, 5 четир или пет пута годишње, а 18 у неодређеном времену.

САДРЖАЈ: Успомена Емилу Чакри од Јакова Игњатовића. — Кнез у купатилу. Приповетка Јаше Игњатовића. — Алексови. Јадна Мила. Од Ж. — Разни путеви. Приповетка Милана Савића. (Наставак). — Када вај... Песма Милутина Трбића. — Најстарије српске народне песме, упоређене са бугарским, од Ђорђа Магарашевића. (Наставак) — Како је унутра у земљи. Од Мите Петровића. (Наставак). — Подлистак: Беседа у спомен д-ру Милану Ђорђевићу у свечаној седници књижевног одељења „Матице Српске“ о св. Сави 1885. године говорио потпредседник књижевног одељења професор Светозар Савковић. — Листићи: Гласник. — Позориште и уметност. — Књижевне новости. Читуља. — Смесице — Библиографија.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.